

LA INTERVENCIÓ ARQUEOLÒGICA DEL NÚM. 1 DEL CARRER DE LA FORÇA DE GIRONA: EL DESCOBRIMENT DE NOUS ELEMENTS DE LA MURALLA ROMANA

Jordi SAGRERA ARADILLA *

Una inspecció rutinària per part de tècnics municipals a les obres de rehabilitació de l'edifici que comprèn el núm. 1 del carrer de la Força, i els núm. 4 i 6 del carrer Ballesteries de Girona, advertia la presència de possibles restes de la muralla de la ciutat antiga. La troballa es materialitzava en dos murs antics lligats entre ells i localitzats respectivament sota la vertical de la façana del carrer de la Força i la de la placeta del Correu Vell. La presumpció tenia fonament ja que, la finca, se situa a l'extrem sud occidental del recinte primitiu de la ciutat romana de *Gerunda*. Així, des del Servei d'Arqueologia de Catalunya es va considerar oportuna una breu intervenció arqueològica preventiva amb la finalitat de documentar aquelles estructures que es va efectuar durant el mes de març de 2013.

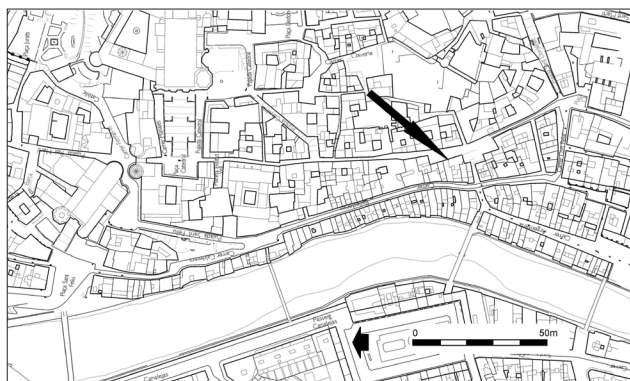

Figura 1. Plànol de situació.

La localització dels murs va ser possible mercès a la diferència de cota existent entre el carrer de la Força i el de les Ballesteries. Malgrat que se situaven a uns 2,6 m de profunditat per sota del nivell de paviment del carrer de la Força, respecte el del carrer de les Ballesteries, a la façana de ponent, sobresortien uns 45 cm per damunt. Això els feia visibles.

La primera actuació va ser la de retirar el sediment que s'hi amuntegava. El formava una terra solta i poc homogènia amb inclusió notable de runa d'obra: engrunes de morter, totxo modern, ceràmica vidrada moderna...

El primer dels murs conservava la filada inferior de la base formada per blocs irregulars de pedra calcària nummulítica desbastats i ajustats amb ajut de reble menut i fang. Orientat de nord a sud i se'n va destapar una llargada de 10m que és tanta com l'amplada de l'immoble. De fet era més llarg ja que, pel nord, es projectava més enllà, cap el núm. 5 del mateix carrer. La paret de façana de l'edifici hi fonamentava directament al damunt però, en ser més prima, en deixava una part notable a la vista. S'ha de considerar que el gruix total del mur documentat havia de superar els 180 cm.

Per la banda de migdia lligava amb un altre mur orientat d'est a oest. Per detectar-lo es va haver de desmuntar prèviament un safareig d'obra de finals del segle XIX o de principis del XX que hi havia instal·lat en aquest punt. Tot i amb això, només se'n va poder descobrir el parament extern ja que la façana de la placeta del Correu Vell de l'edifici actual el reutilitzava com a fonamentació. Tècnicament es bastia amb carreus allargats disposats en filades a trencajunts amb predomini de gres groguenc procedent de les pedreres de Tialà.

Ambdós murs s'assentaven directament sobre la roca natural del subsòl que aflorava a molt poca profunditat. En conseqüència, hi mancava l'estratigrafia necessària per a datar-los cronològicament. Tanmateix, el gruix i l'anàlisi de la tècnica constructiva del mur primer s'ajusta exactament als paràmetres que s'observen a la base de diversos trams coneguts de la muralla romana de la ciutat. El més ben conservat és indubtablement el llenç meridional, especialment el que es conserva rere l'edifici de les Àligues (avui el rectorat de la UdG) on s'aprecien panys considerablement llargs amb la mateixa tècnica. Els del basament de la torre Gironella, a l'extrem oriental del circuit de la Força, i el del portal de Sobreportes, malgrat que menys extensos, han estat ben datats arqueològicament i, cronològicament, coincideixen envers la tercera dècada del segle I aC. Així, aquesta manera de bastir la muralla a partir de grans blocs poligonals irregulars o «opus siliceum» s'ha pogut identificar amb l'obra fundacional de la ciutat romana.

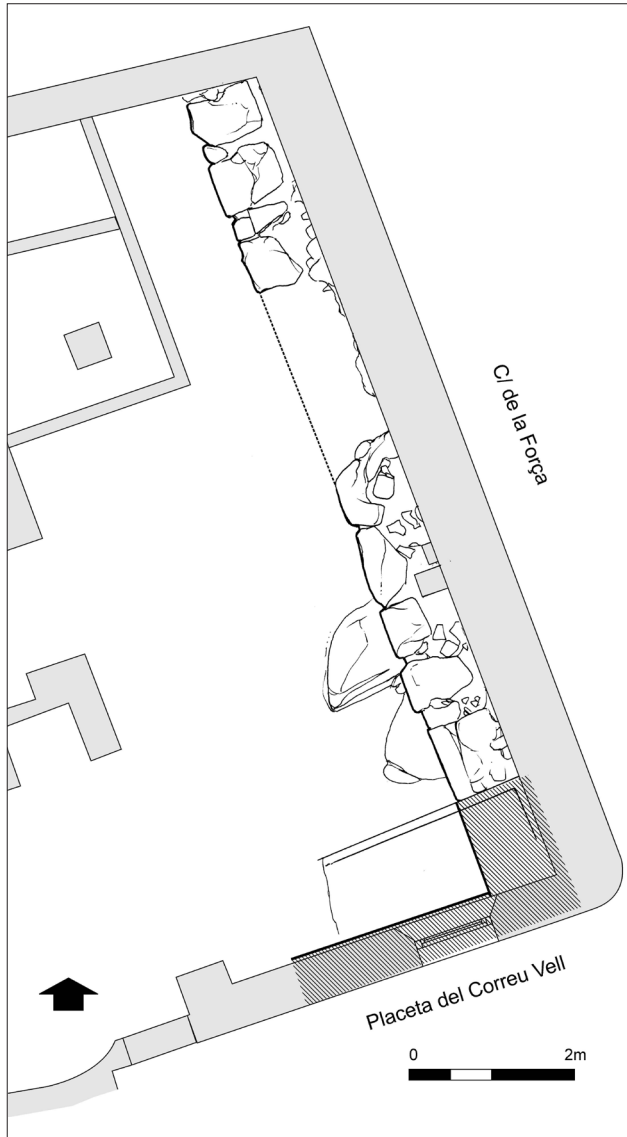

Figura 2. Planta del tram de muralla documentat. La trama ratllada assenyalava la ubicació del mur est oest corresponent a la torre romana.

Figura 3. Detall del mur de la torre romana reutilitzat en la fonamentació de la façana sud de la finca núm. 1 de la Força.

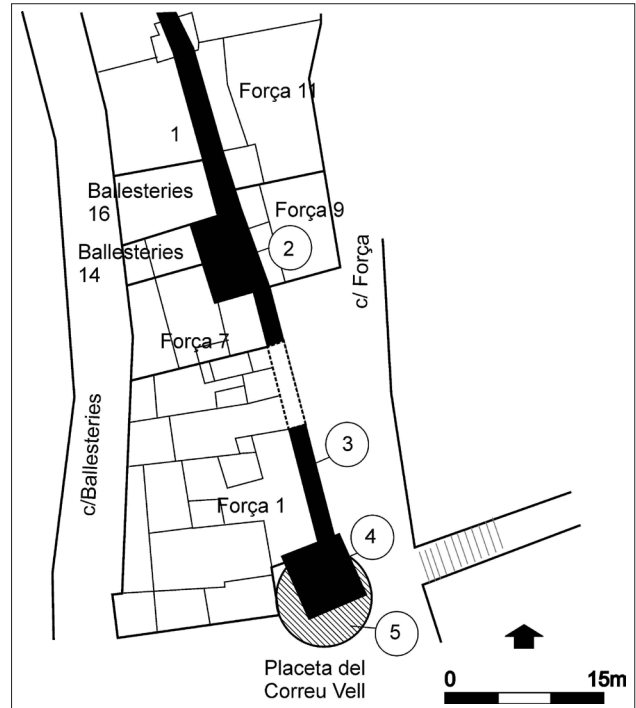

Figura 4. Plànol del sector meridional del carrer de la Força. 1) Muralla rere el carrer Ballesteries, 2) torre de la muralla (segle XIV), 3) tram documentat de la muralla dins la finca Força, 1, 4) torre romana del portal de la muralla i 5) torre del segle XIV que engolia la romana (núm. 4).

El segon mur respon a les maneres de la fase baix imperial de la muralla. Vers el 300 les defenses de la ciutat es van reformar amb la implantació de torres quadrades vora els portals i panys refets que presenten una tècnica basada en l'*opus quadratum* ben datats a Sobreportes i a la torre Gironella (Nolla/Nieto 1979, 263-283).

Si els aspectes formals adscriuen els murs a la fase republicana i la del baix imperi, les dades conegudes del sector els identifiquen, sense marge d'error, amb un fragment del tram occidental de la muralla. Aquest arrenca del xamfrà que fa al capdamunt de la pujada de Sant Feliu, a prop de les torres del portal de Sobreportes, i baixa cap a migdia en un traçat força rectilini, amagat rere les cases de la galta de llevant del carrer de les Ballesteries, fins a la placeta del Correu Vell.

Resulta interessant recordar que, en una finca veïna a la nostra —concretament al núm. 9 del carrer de La Força— es realitzava el desembre del 2003 un control arqueològic que va documentar una torre de planta quadrada del segle XIV i un tram de la muralla que eixia per darrere i menava cap a migdia —ja al núm. 5 del carrer de la Força— tot passant per sota de la façana actual de dita finca. La projecció del traçat coincidia amb el del mur descobert a la Força núm. 1.

La façana sud on hi trobem el segon mur romà afronta per migdia amb la placeta del Correu Vell, on hi hagué una torre que defensava el flanc de ponent de la porta meridional de la ciutat. Va rebre diferents noms segons el moment: «porta Onnare», portal de l'Areny i ocasionalment portal inferior del call ja que, l'àrea baixa de la Força Vella, va hostatjar el call jueu. La torre va servir de presó durant molt temps, fet que va propiciar en època moderna el nom popular de torre de la presó.

Una i altra van romandre dempeus fins al 1858, any en que foren enderrocades per eixamplar l'accés al carrer de la Força. Amb data del 1857 es conserva a l'Arxiu Històric de Girona el plànol del projecte de l'enderroc on es representa a escala la torre de planta rodona, l'estructura del portal i el tram de la muralla adjacent que correspon precisament a l'actual núm. 1 de la Força (Castells/Catllar/Riera 1992, plànol 157). El basament de la torre va quedar al descobert durant unes obres de pavimentació de la placeta efectuades cap finals del segle passat. L'oportunitat va ser aprofitada per a dibuixar-ne la planta detallada (Nolla (dir.) 1993). Es va palesar l'existència de restes de dues torres; la ja coneguda circular, bastida a la segona meitat del segle XIV, i una més menuda de planta quadrada que hi havia quedat engolida. Es plantejava un procés similar al de la porta nord, a Sobreportes, on les torres romanes quadrades baix imperials foren embolcallades per les cilíndriques baix medievals. El mur est oest documentat definia el tancament de la torre quadrada per la banda nord i enllaçava amb la muralla.

235

BIBLIOGRAFIA

BURCH, J. et al. 2000, La fundació de Gerunda. Dades noves sobre un complex de reorganització d'un territori, *Empúries* 52.

CANAL, J. et al. 2003, *Girona, de Carlemany al feudalisme (785-1057). El trànsit de la ciutat antiga a l'època medieval*, Història urbana de Girona, 5, Girona.

CASTELLS, R., CATLLAR, B., RIERA, J. 1992, *Girona ciutat. Catàleg de Plànols de la ciutat de Girona des del segle XVIII al XX*, Girona.

NOLLA J. M. 1988, Gerunda dels orígens a la fi del món antic, *Fonaments. Prehistòria i món antic als Països Catalans*, 7.

NOLLA, J.M., NIETO, F.J. 1979, Acerca de la cronología de la muralla romana tardía de Gerunda: La Terra Sigillata clara de Casa Pastors, *Faventia*, 1/2, 263-283.

NOLLA, J.M. (dir) 1993, *La ciutat romana de Girona. Un treball preliminar*, Revalorització del patrimoni històric-arqueològic de les ciutats romanes de Catalunya i Balears.

